

VVIK Nieuws

Nummer 33

Copyright © 2022 VVIK Nieuws

Maart 2022
halfjaarlijkse uitgave

De godin Kubjikā

Dory Heilijgers

Aan het einde van het eerste millennium A.D. ontwikkelde zich binnen het Hindu Tantrisme een traditie rondom de verering en symboliek van de godin Kubjikā. Mythologisch gezien is deze godin de echtgenote van Śiva/Bhairava, in metafysisch opzicht manifesteert zij zich als Śakti, Śiva's energie. Haar verering groeide uit tot een belangrijke tak van de bredere Kula traditie en als zodanig vertoont de Kubjikā leer in haar fundamentele opvattingen verwantschap met o.a. de Kālī en Tripurā cultus. Maar bovenal kent de Kubjikā traditie ideeën en leerstellingen die nieuw zijn binnen het bredere veld en als kenmerkend voor deze traditie beschouwd kunnen worden. Dit betreft o.a. een systeem van vijf *cakras* en de *28-krāma*, een elders onbekende reeks van achtentwintig begrippen die een toepassing vinden in het ritueel en meditatie. Het bekende systeem van zes *cakras* lijkt voor het eerst in Kubjikā teksten voor te komen.

Veel is nog onduidelijk en de meningen verschillen over de betekenis van de naam Kubjikā en regio van oorsprong. Haar naam duidt op een lichamelijke beperking. Letterlijk betekent de naam 'een kleine kromme vrouw' of 'een kleine gebochelde vrouw'. Zonder verdere verklaring stelt Bharati (1965, 66) dat Kubjikā de beschermgodin van een lage pottenbakkers kaste is. Kulālikā, 'het Pottenbakstertje', is inderdaad een alternatieve, alhoewel minder voorkomende naam voor Kubjikā. Schoterman (1982) betwijfelt dit verband omdat er niet genoeg aanknopingspunten zijn. Bovendien verwerpt hij het idee dat Kubjikā een gebochelde godin is. Hij is er stellig van overtuigd dat Kubjikā als 'kromme godin' een andere vorm is van de Kuṇḍalinī Śakti, de latente energie die gelijk een opgerolde slapende slang in de onderste cakra van het lichaam verblijft. Hij noemt Noord India als plaats van oorsprong terwijl ook West India (Koṅkaṇa) een belangrijke regio voor de cultus is. Met enige reserve, zo lijkt het, is Goudriaan het eens met Schoterman's interpretatie. Dyczkowski (2001 en 2009) vertaalt de naam

Kubjikā als "Little Hunchback" en bevestigt haar verband met de Kuṇḍalinī. Volgens hem is deze godin in oorsprong mogelijk een lokale volksgodin die uitgroeide tot een Tantrische godin. Zij is de esoterische 'geheime' godin die heden ten dage nog in Nepal vereerd wordt door ingewijden, in tegenstelling tot Taleju, de publiek vereerde godin. Ik ben geneigd Kubjikā inderdaad te zien als een volksgodin die in oorsprong gerelateerd was aan een pottenbakkers kaste. Argumenten hiervoor volgen in twee publicaties in voorbereiding die de achtergrond en verering van Kubjikā in beeld brengen.

De leer en cultus van Kubjikā zijn overgeleverd in een aanzienlijk aantal Sanskrit manuscripten die op enkele uitzonderingen na zich bevinden in de National Archives of Nepal in Kathmandu. Het oudste manuscript is gedateerd in 1037-38 A.D. In het kader van het Nepal-German Manuscripts Preservation Project zijn deze manuscripten op microfilm gezet en kopieën daarvan zijn in het bezit van de Universiteitsbibliotheek Leiden. Deze collectie bestaat uit zo'n 386 min of meer individuele teksten (lijst Goudriaan). Tot nu toe zijn er edities verschenen van het *Kubjikāmatatantra* (1988), de eerste vijf hoofdstukken van de *Ṣaṣṭasahasraśambhitā* (met vertaling, 1982), de *Kubjikā Upaniṣad* (1994) en het *Manthānabhairavatantra Kumārikākhaṇḍa* (Dyczkowski 2009, 14 delen) en is er een studie gemaakt van de vijf *cakras* volgens het *Kubjikāmatatantra* (Heilijgers-Seelen 1994). De vele, vaak nog onbekeken manuscripten nodigen uit tot verder onderzoek.

Fig. 1. Lönpon Kunjab Dorje. Foto door Bernard Kleikamp, Boudhanath, 8 August 2012.

Een Tibetaans instructieboek over de uitvoering van de gewijde dans cham

Bernard Kleikamp

Cham, de Tibetaans-boeddhistische religieuze dans (in Wylie-transcriptie: ‘chams), wordt uitgevoerd in kloosters bij speciale gelegenheden die worden bepaald door de Tibetaanse maankalender. Nieuwjaar (*losar*, Wylie: *lo sar*) is zo’n gelegenheid. Padmasambhava’s dag op de tiende dag van de zesde maand is er nog zo een. In de negentiende eeuw werden de Tibetaanse religieuze gemaskerde dansen in het Westen bekend als ‘duiveldans’, en deze naam werd in de literatuur minstens tot in de jaren 1950 gebruikt. Nu staat de dans bekend als ‘dharma-dans’, ‘heilige dans’, of gewoon *cham*.

Niet alle Tibetaans-boeddhistische kloosters beoefenen *cham*-dansen. Maar bij diegenen die dat wel doen, worden de dansen grondig ingestudeerd op de dagen en/of avonden voorafgaand aan de voorstellingsdag(en). De repetities staan onder toezicht van de *löpon* (Wylie: *slob dpon*), een hoge monnik die toezicht houdt op en lesgeeft in tantrische rituelen.

De overdracht van *cham* gebeurt mondeling van *löpon* naar *löpon*, of via de zogenaamde *cham yig* (Wylie: ‘chams yig), een instructieboek over (de uitvoering van) de heilige dans. Gewoonlijk is de kennis over *cham* en de *cham yig* geheim en mag niet worden gedeeld met niet-ingewijden. Het komt dus zelden voor dat een *cham yig* bekend raakt. Ik beschrijf hieronder hoe zo’n *cham yig* in mijn bezit kwam.

In tegenstelling tot de opmerking van Von Führer-Haimensdorf¹, dat “Tibetaanse teksten met gedetailleerde instructies voor de uitvoering van de dansen” “choreografische handleidingen” zijn, is een *cham yig* geen of niet alleen een choreografische handleiding, althans niet de *cham yig* die ik heb gezien.

In juli 2013 werd mij verteld door *löpon* Dorje, die destijds de *cham*-instructeur was van het Palyul klooster in Jorpati (nabij Kathmandu, Nepal), dat er niet zoiets als een geschreven *cham yig* voor hun klooster bestond. Hij zei dat alle relevante kennis mondeling werd doorgegeven. Maar bij nader inzien kan dit niet helemaal waar zijn. De muziek van de *cham*-begeleiding moet worden genoteerd, omdat alle religieuze muziek in het Tibetaans boeddhisme wordt genoteerd. Er is zelfs een speciaal notenschrift dat monniksmuzikanten aanleren, en via dat muziekschrift leren ze hun aandeel in de begeleiding van rituelen.

De *cham yig* van het Düdjom klooster

In juli en augustus 2012 was ik in Boudhanath voor een zomercursus Tibetaans en op een dag in juli, op Padmasambhava’s dag, liep ik toevallig het Düdjom klooster binnen, waar op de binnenplaats *cham* dansen werden opgevoerd. Ik filmde en fotografeerde het een en ander, en een paar dagen later vroeg ik de *löpon* daarover te spreken. Die *löpon* heette Kunjab Dorje (geb. 1964). Ik werd buitengewoon hartelijk onthaald en uiteindelijk

hebben we twee halve middagen met elkaar gesproken. Ergens tegen het einde van onze gesprekken stond hij op, liep naar zijn boekenplank en pakte een boekje in A6-formaat van 36 pagina's met een tekstloze rode omslag - hun *cham yig* - dat hij me gaf. "Het staat hier allemaal in", zei hij. "We presenteren de *cham*-dansen zoals ze zijn gemaakt door Dūdjom Rinpoché (1904-1987), de oprichter van onze school en ons klooster. Hij leerde ze aan Lama Yama, mijn voorganger, die nog steeds in leven is², hoewel oud en fragiel. Lama Yama instrueerde mij. Als er iets is dat ik moet weten, ga ik naar hem toe. Omdat we een directe afstamming hebben met korte communicatielijnen, voeren we onze *cham*-dansen onveranderd uit sinds de tijd van Dūdjom Rinpoché."

De *cham yig* van het Dūdjom klooster bevat teksten met daarboven de muzieknotatie geschreven. De teksten kunnen liedteksten, gezangen, voordrachten of instructies zijn. De *cham yig*-teksten bevatten betekenislagen. Men moet een ingewijde zijn om de verschillende betekenissen te kunnen begrijpen³. Ikzelf beschouw een *cham yig* als een hulpmiddel bij de overdracht van de religieuze dansen, maar ik betoog dat de overdracht ook uitgebreide mondelinge uitleg behoeft. Het een kan niet zonder het ander.

Tijdens mijn volgende reis, in juli 2013, heb ik met toestemming drie dagen van *cham*-dansen in het Dūdjom klooster gefilmd en in de dagen daarna heb ik *lijpon* Kunjab opnieuw uitgebreid geïnterviewd.

In april 2017 heb ik een korte documentaire film van een van de *cham*-dansen uit de *cham yig* van het Dūdjom klooster, Kadenchenma (Wylie: *bka' drin can ma*), gepresenteerd tijdens de 20e Chime Meeting aan de UCLA⁴.

Voetnoten bij de tekst:

1. In het voorwoord bij *Tibetan Religious Dances* (de Nebesky-Wojkowitz, Den Haag, 1976; herdruk Varanasi, 2007: V).
2. Lama Yama stierf eind 2013.
3. Achteraf begrijp ik beter waarom ik deze *cham yig* heb gekregen. In het ergste geval kon ik er geen interpretatie aan geven, zonder de kennis om de extra betekenislagen te begrijpen. En in het beste geval zou ik het onderwerp ijverig bestuderen en zo begrijpen hoe ik de kennis discreet kon gebruiken
4. YouTube-link: <https://youtu.be/g9wxRF7BIIM>

Fig. 2. Kadenchenma. Foto door Bernard Kleikamp, Boudhanath, 18 juli 2013

Viṣṇu in het Skandapurāṇa

Sanne Dokter-Mersch

Het updaten van je LinkedIn pagina (en voor academici, de Academia pagina) is een van die to-do's die onderaan je takenlijstje verzeild raakt en de kans is groot dat het daar blijft. Zo ook bij mij, tot vandaag, 3 januari 2022. Het is namelijk niet alleen de eerste maandag van een gloednieuw jaar en dus een mooi moment om mijn openbare CV eens bij te werken, maar ook de eerste maandag na mijn zwanger- en ouderschapsverlof en de eerste maandag werken als 'doctor'. Tijd dus voor een nieuwe start én een terugblik op de afgelopen jaren van mijn promotieonderzoek.

Zes jaar en één dag geleden stapte ik het Matthias de Vrieshof gebouw binnen. Voor mij als student Area Studies was dit al bekend terrein, maar dit keer betrad ik het gebouw als promovenda. Een grote lege tafel stond op mij te wachten op mijn kantoor. Die lege ta-

Viṣṇu als Varāha (Zwijn). Udayagiri Cave 5, begin vijfde eeuw A.D. Udayagiri, Madhya Pradesh, India.
Foto Sanne Dokter-Mersch.

fel vulde zich echter razendsnel met boeken. Van Jan Gonda tot Hans Bakker, van het *Viṣṇupurāṇa* tot het *Mahābhārata*. Na het nodige leeswerk begon mijn promotieonderzoek steeds meer vorm aan te nemen, met als belangrijkste vraag hoe Viṣṇu wordt geportretteerd in het *Skandapurāṇa* en waarom juist op deze manier. In het *Skandapurāṇa*, een tekst uit de zesde tot zevende eeuw uit Noord-India, staat de verering van Śiva centraal. Het idee dat Śiva de hoogste macht is om wie alles draait en op wie alles terug te leiden is, is niet alleen te lezen in de religieuze doctrines van de tekst maar veel vaker nog in de vorm van beeldende verhalen. Het *Skandapurāṇa* negeert andere goden daarbij niet. Brahmā is de scheppende god, Skanda is de leider van het goddelijke leger en Indra is de koning van de goden: precies de rollen die zij in andere teksten (en contexten) ook vervullen. Hetzelfde geldt voor Viṣṇu. Hij krijgt de rol van beschermer van het universum toebedeeld en kenmerkt zich door zijn verschillende manifestaties op aarde: precies zoals we hem kennen uit andere bronnen. Deze rol heeft hij in maar liefst 25 van de 183 hoofdstukken en dat is opvallend, want op het moment dat het *Skandapurāṇa* geschreven werd, had Viṣṇu zelf een duidelijke groep volgelingen voor wie hij de

hoogste macht was. Waarom besteden de *Skandapurāna* auteurs dan toch zoveel aandacht aan Viṣṇu? In mijn dissertatie benader ik deze vraag vanuit verschillende hoeken. Een daarvan is door te kijken naar hoe Viṣṇu wordt weergegeven. Hij is namelijk niet alleen de heldhaftige beschermer van het universum. Integendeel, elke keer als hij ten strijde trekt tegen de Asuras—de vijanden van de goden—heeft hij Śiva nodig om ze te verslaan. Of het nu is omdat Śiva hem het juiste wapen heeft gegeven of omdat Śiva hem weer tot leven brengt op het slagveld, Śiva is uiteindelijk de kracht achter de daden van Viṣṇu. Op deze manier past zelfs de behandeling van verhalen over Viṣṇu binnen het grotere geheel van de verering van Śiva. Deze en andere slimme verteltechnieken vormen het hart van mijn proefschrift, *Revealing Śiva's Superiority by Retelling Viṣṇu's Deeds: Viṣṇu's Manifestation Myths in the Skandapurāna* (2021), dat online te vinden is in het Leids Repositorium.

Viṣṇu als Varāha (Zwijn). Eran, eind vijfde eeuw A.D.
Eran, Madhya Pradesh, India. Foto Sanne Dokter-Mersch

JAYASTAMBHA

Victor van Bijlert

In de derde week van januari verscheen er bij de NOS een opmerkelijk bericht over de Vrije Universiteit Amsterdam. Een onderzoekscentrum verbonden aan de VU en getooid met de naam 'Cross Cultural Human Rights Centre' doet onderzoek naar alternatieve visies op mensenrechten. Dit centrum had in publieke reacties onder meer het Chinese 'heropvoedingsbeleid' ten aanzien van de Oeigoeren gebagatelliseerd. Het hete hangijzer was natuurlijk dat dit centrum voor een groot deel werd gefinancierd vanuit China. Een opmerkelijke uitspraak van de Nederlandse directeur van dit centrum luidde: 'Oordeel over mensenrechten niet aan westerse politici overlaten'. Uiteraard op het eerste gezicht een mooie multiculturele observatie. Dagblad *Trouw* van een paar dagen daarna was anders van toon: "De Chinese communistische partij bevordert als een jaloerse god zijn eigen machtswellustige, ethiekloze pseudo-religie. De VU heeft zich medeplichtig gemaakt", en voegt eraan toe "Dat er zoveel moslims studeren aan de VU maakt de vrijpartij met Peking extra wrang".

De reden van deze academische uitglijder is duidelijk: geld. Wetenschappelijk onderzoek wordt al jaren financieel kort gehouden. Universiteiten zijn een industrie en moeten als zodanig opereren: met andere woorden winst maken en vooral geen verlies lijden. Dus iedere externe geldbron is dan welkom. Wetenschap is dus niet op zoek naar 'waarheid' maar op zoek naar winst. Wat geen geld oplevert is niet 'waar', en wat wel geld oplevert is wel 'waar'. En zijn helaas voldoende autoritaire groeperingen en regimes die bereid zijn legitimiteit en waarheid te kopen op de globale wetenschappelijke markt. Tel uit je winst.

DE VVIK IN HET KORT

Activiteiten

Leden van de VVIK ontvangen ongeveer 5x per jaar een uitnodiging voor het bijwonen van lezingen, boekpresentaties of videovertoningen met aansluitend een borrel. De VVIK is verbonden aan de India en Tibet studies binnen de opleiding South and Southeast Asian Studies van de Universiteit Leiden, gehuisvest in Matthias de Vrieshof 3, alwaar ook vaak de bijeenkomsten plaatsvinden. Voor komende VVIK activiteiten, zie de website van de Vereniging op <http://www.instituutkern.nl>

Nieuwsbrief

Leden ontvangen 2x per jaar de *VVIK Nieuwsbrief* met nieuws over VVIK activiteiten, publicaties en overige wetenswaardigheden zoals een overzicht van, voor VVIK leden interessante, activiteiten in de regio.

Collecties

De Vereniging heeft boeken, tijdschriften, handschriften en fotoverzamelingen bijeengebracht op haar gebied. Deze zijn in bruikleen bij de UB raadpleegbaar. Veel van de foto's zijn doorzoekbaar via de digitale speciale collecties (UB website) op disc.leidenuniv.nl. Digitale reproducties kunnen worden besteld via de UB. Voor gebruik in publicaties is schriftelijke toestemming van de Vereniging vereist.

Fonds De Cock

Studenten en onderzoekers die een studiereis of andere wetenschappelijke activiteit willen ondernemen kunnen hiervoor een beurs aanvragen uit het Fonds De Cock. Achteraf wordt een kort verslag verlangd voor de VVIK Nieuwsbrief. Ga voor de voorwaarden en de procedure naar de website van de Vereniging.

Lid worden?

Aanmelden kan middels een e-mail naar de secretaris (secr.vvik@gmail.com) Neilabh Sinha (tot eind februari) of Alied de Cock (vanaf eind februari). De contributie (€ 25,- per lopend kalenderjaar) kunt u overmaken naar NL84ABNA0451784308 ten name van Vereniging Vrienden van het Instituut Kern (te Amsterdam).

Redactie: A.A. Ślaczka
(anna.slaczka@ziggo.nl)

Lay-out: A.A.E. van der Geer
(geeraae@gmail.com)

VVIK Nieuws is een halfjaarlijkse gratis uitgave voor en door Vrienden van het Instituut Kern.